

Pastorace či persvaze?

Vliv představitelů církve na duchovní pastýře a věřící (Výzkum zbožnosti věřících, komunikačních strategií a obrazů duchovních v korespondenci na přelomu 19. a 20. století)

Tomáš W. Pavlíček

ABSTRAKT

Autor disertační práce zkoumá náboženskou kulturu v Čechách v 2. polovině 19. století. V polemice s konceptem sekularizace i s rozšířenou představou o výjimečném poklesu náboženskosti české společnosti se snaží objasnit, jak spolu sociální a náboženské změny v moderní době souvisejí. V rámci sociologického pojetí sekularizace a odkouzlení světa se soustředí na tři jevy (povolání duchovního, náboženské praktiky a konverze), s nimiž pracuje jako s náboženskými pojmy a zároveň je aplikuje v historickovědném výzkumu. Největší prostor je věnován prvnímu předmětu bádání – postoji duchovního ke svému povolání, protože právě klérus je nositelem náboženské změny.

Práce může přispět k současným diskusím o vztahu státu a církve a roli duchovních ve společnosti. Hlavní otázky jsou tyto: Jaká je role duchovního v proměnách náboženskosti? Jakým způsobem či za jakých okolností dochází aktér k povolání stát se duchovním? Jak probíhala duchovní formace v pražském kněžském semináři? Hlavním aktérem předkládané disertační práce je světský klérus v pražské arcidiecézi, přičemž pozornost výzkumu je zaměřena na formaci, komunikaci a pastorační kněžství. Jejich povolání (*Berufung*) bylo v moderní kultuře a v procesu industrializace nově strukturováno. Jejich postoj k povolání (*Beruf*) mohl vyvolávat mezigenerační konflikty i spolupráci, vymezovat pozice nižšího kléru mezi sebou i vůči církevní hierarchii, ale mohl také ovlivnit světskou pastorační práci. Jako pramenný materiál sloužila v první řadě korespondence a v jednotlivých případech deníky, kroniky a dokumenty z pastoračních konferencí a vizitací. Kolektivně biograficky byla analyzována hodnocení čtyř kohort alumnů v ordinačních matrikách. V centru badatelského zájmu stála řeč pramenů, ve snaze odhadovat motivace a strategie aktérů, resp. pomocí pramenných stop kontrolovat tzv. fikce faktického. Důležitou roli při tom hrají specifika dopisu coby média, proto byly v interpretaci použity i aspekty teorie mluvních aktů.

K zmiňovaným otázkám neexistuje mnoho bádání; dosud chybí sémantická analýza náboženskosti a pastorační práce i sociálních a ekonomických podmínek kléru v Čechách na přelomu 19. a 20. století. Autor dochází k závěru, že spíše než k sekularizaci docházelo k napětí mezi starými a novými náboženskými praktikami, že v urbánním prostředí se kněžím lépe dařilo aplikovat nové formy pastorační práce a náboženská změna zde vznikla dříve než na venkově.